

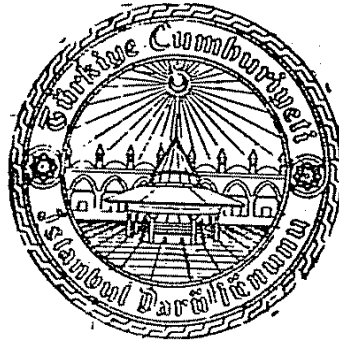
Beşinci Sene

Yirmiüçüncü Sayı

DARÜLFÜNUN
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
MECMUASI

TARİHÎ, İÇTİMAÎ, DİNÎ, FELSEFÎ

1. Teşrin 1932

İSTANBUL
Bürhaneddin Matbaası
1932

Onuncu asır iptidalarında yazılmış olan Ebudülef seyahatnamesine nazaran

Orta Asyada Türk boyları

ve bunların dinî ve coğrafi vaziyetleri

Çiğillere gelince, bunlar orta Asyada bulundukları zamanlarda büyük ehemmiyet kazanmış oldukları gibi bugün dahi Anadolu'da büyük bir mevcudiyete maliktirler.

Esasen Çiğillere Ebudülef dahi seyahatnamesinde daha fazla yer ayırmış ve Kâşgarlı Mahmut Türk lûgatleri divanında bunlar hakkında diğer Türk boylarından ziyade malûmat vermiştir.

Kâşgarlı Mahmut, divanında Çiğilleri, Becenek, Kıfçak, Oğuz, Başkırt, Uygur gibi büyük boylardan ve Türklerin aslen ayrıldıkları yirmi ilden biri olarak gösterir.

Ona göre Çiğil lehçesi, Oğuz ve Ceruk lehçeleri gibi sırf Türkçedir. Şukadar ki Oğuzlar ve diğer birçok Türk boyları "zel," harfini yaya tebdil ettikleri halde Çiğil ler "zel," okurlar. Kıfçak ve bulgarlar ise "ze," okurlar. Ayak, azâk, azak kelimesinde "kazîn, kayın, kazin gelimesinde, duydu, düzdü duzdu fiilinde olduğu gibi (c. 1 s 33)

Keza Çiğiller kelimeleri daima ötre okumağa meyyaldırlar. Netekim Gencahlar esre Oguzlar üstün okurlar. sen, sin, sun vardım, vardum, vardem gibi ki bu hususta Çiğil lehçesi Argulara benzer (c. 3 s. 102)

Bunlar Kayasta otururlar. Kayas, üç kaledir. Aynı zamanda Çiğiller Guzlarla bir sınırlıdırlar. Ve Guzlar bunlara daima hücum ederler.

Mahmudu Kâşgari çigil hakkında bu malûmatı verdikten sonra bu unvanın üç tayfaya ad olduğunu anlatmaktadır.

Diyor ki: Bunların birincisi çadırda yaşayan Çiğillerdir ki bunlar Kayas da otururlar. Kayas, Barsagan dan sonra küçük bir beldedir.

İkincisi, Taraz yakınında küçük bir beldedir ki buda Çiğil diye anılır, esasen Çiğil oroguna bu isim de burada oturduklarından dolayı verilmiştir.

An'aneye göre Zülkarneyn, "Argo,, beldelerine vardığı zaman yağmursuz bulutlar çözülmüş veyol fena halde çamur olmuştu. Zülkarneyn bundan okadar meşakkate uğradi ki Faris dilince "in çikil est,, bu çamur nedir ki bundan kurtulamayız dedi ve orada bina yapılmasını emir etti. Bunun üzerine bu güne kadar "çikil,, denilen kale yapıldı.

Evvelâ bu ad, kaleye verildi sonra Türklerden bu kalede oturanlara "Çiğiller,, denildi ve bu isim burdan sonra intişar etti.

Oguzların bulundukları ölke bu kaleye sınır olduğu için bunlar her zaman Çiğillerle çarpışır, savaş ederlerdi. Düşmanlık, aralarında bugüne kadar kaldı. İşte bundan dolayı Oguz Türkleri, Çiğil kıyafetine bezenenlere Çiğil adını verirler. Bundan maksadım Oguzlar, Ceyhundan itibaren yukarı çine kadar bütün Türklere Çiğil derler ki, bu hatadır.

Üçüncüsü de Kâşgar köylüleridir. Bunlarda Çiğil diye anılır. Bunlarda Evelkiler gibi aynı mahalden intişar etmişlerdir.

Kâşgarlı Mahmudun Türk lûgatları divanı (c. 1 s. 339)n de Çiğiller hakkındaki bu fıkralarından anlıyoruz ki Çiğiller aslında "Argo,,kıt'asının sınırlarında ve taraz civarında bulunuyorlardı. Fakat sonra bu unvan daha şarkta Isık göl civarındaki Barsagan ve Kayas taraflarında oturanlara ve aynı zamanda Cenuptaki Kâşgar köylülerine teşmil edildi. Bu sözler, vazihan şunu ifade ediyor ki Çiğiller Argo beldelerinin bir kısmında oturdukları halde blahere Çiğil unvanı, Argo beldelerindeki Argolara, sonra Kâşgar köylerinde oturan Gencak Türklerine, sonrada Türkte; müttehidesine dahil olup Türkeşlerin inkirazından sonra Isık göl civarında ve "ile,,nehri cenubunda Barsagan ile Kayas taraflarında Hükümdar ailesinin bulundukları oruglar haricinde kalanlara teşmil edilmiştir.

Ebudülef zamanında ve Mahmudu Kâşgiri devrinde yazılan

coğrafiya kitaplarında buralardan bahs edilirken Gencak ve Argo unvanlarının kullanmayarak Çiğil denilmesinin sebebi de bu izah ile tamamen anlaşılmış oluyor.

Ogozlar bu sıralarda büyük kütleleriyle Ebudülef seyahatnamesinden vazıhan anlaşıldığı veçhile daha şarkda, eski yurtlarında bulunuyorlardı. Bu tarihten çok sene geçmeden, bunlar, Talas Cend, Buhara müsellesi arasında ve Çiğillerin garbında ki geniş topraklara geldiler ve burada Çiğillerle çatışmaya başladılar.

Bu sıralarda ise çiğil unvanı, bilhassa Ogozlar arasında daha geniş bir manada kullanıldı. Oguzlar, kendilerini Türk budununun en şerefli ve asıl ili ad ettikleri için kendileri gibi muharib ve kahraman olmayan ve daha evvel oralara yerleşmiş bulunan boylar kâmilten bu sevmedikleri komşularının adını, Çiğil unvanını teşmil ettiler.

Bunun için diğer bir sebep te vardı. Çiğiller yün ve kürkten elbise ve beyaz tiftikten (Kıymaç börk) giyerlerdi. Bu kıyafet, Ceyhundan Çine kadar olan Türkler arasında umumileşmişti. Oğuzlar ve içlerinden hükümdar ailesi yetişmiş olan boylar daha kıvrak geyiniyorlardı. İşte bu sıralarda Türkeslerin ve Kara hanlıların hükümdar ailelerinin çıktığı boylar keza Kanıklı, becenek, kalaç ve dokuzguzlar ve umumiyetle Oğoz boyları "Türkmen,, diye umumî bir atla anılmağa başlanıldığı gibi bunlara mukabil Çikil, Argo ve Gencaklara ve sonra Türkeslerin diğer bakayesi, Kara hanlara tâbi diğer Oroğlar, keza Tohsi ve Uygurlardan ayrılmış oldukları tahmin edilen yağmalar ve hatta bir müddet fergane cihetlerinde oturarak "Özkent,, civarında akan nehre ismini bırakmak ve bilahâre yamar nehri taraflarına sürülmüş olan yabakolarda Çiğil tesmiye edilmişlerdi. Maverâünnehire Melekşah zamanında icra edilen seferde Kara hanlı kuvvetlerini müverrihlerin Çiğil tesmiye etmelerini de böyle anlamak lâzımdır.

Türklerde ve bilhassa Oğuzlarda, Diğer oroglarda hâkim vaziyetinde bulunan ceri ve müharib kısımlarla, tâbi, ve

kahramanlıkta birinciler kadar mütemayiz olmayanlara ayrı ayrı isimler vermek temayülü her zaman görülür. Fikrimce aklar, kızılar ünvanları bu temayülün en kadim şeklidir. Nitekim Çiğil şabkalarının ak olduğuda menbalarda tasrih edilmiştir. Fakat Oguzlar Cend ve Buhara civarına geldikleri zaman bu ünvanlar Çiğil ve Türkmen şekline girdi. Nitekim daha müehhar devrede de bazı yerlerde bu telâkki yürük, (veya yürük) çatak (veya çıtak) tabirleri ile ifade edilmeğe başladı.

Bununla beraber onuncu asırda Oguzlar arasında başlayan bu Türkmen ve Çiğil telakkisi bugün Anadolunun muhtelif yerlerinde elan aynı suretle kullanılmaktadır. Anadoluda Bazi yerlerde Çiğil, diğer bazı yerlerde ğiğil ve daha ziyade Gegel tarzında telaffuz edilen bu tabir, Anadolu Türkmenleri arasında tıpkı Mahmudu Kâşgarinin verdiği izahatta gördüğümüz şekilde üç manada kullanılmaktadır.

Birincisi, Eskişehir tâbi sarı kavakta ve o civarda yerleşmiş olan gegel boyu manasındaki asıl Çiğilerin bakayesi bunlar olmak gerektir.

İkincisi: Merkezi veya ocaklıları sarı kavakta bulunan Çiğil ocağına tabi diğer oymaklar manasına ki Akhisardaki Bey obası gigilleri ve hatta türk abdalları bu nevidendirler. [1]

Üçüncüsü de Türkmen olmayan manasına ki tahtacıların kendilerine tabi « Alcı » oymağı haricinde diğer alcılara, onlar gegildir demeleri keza Bala'taraflarındaki sünî Bayatların, sünî olmıyanlara gegil demeleri bu manayadır.

[1] Abdalların, heytaller, aftalitlerle olan müsbet veya menfi manasını münasibeti ayrı meseledir. şukadarki Anadoluda eski ananeleri mahfuz kalmış olan Türkmenler arasında abdallara gegil denilmesi bir vakadır. Filvaki Sarıkavakta dahi abdallardan bir kaç hane vardır. Bunlar, Balâ, Keskin, Elmalı ve Haymanada bir kaç köydeki abdallarla beraber Türkçeden başka hiçbir dil bilmezler ve yağmur oğulları, bulduk oğulları ve tozlu oğulları kibi ocaklıları vardır. Kâşgarlının verdiği malûmata göre Oguzların Ceyhundan itibaren Aftalitler de dahil olduğu halde Türklere gigil demeleri Anadoludaki bu ananeye tevafık etmektedir. Abdallar hakkında yapılacak tetkikte bu nokta ihmal edilemez.

Gegel tabirinin müstakil bir boy manasına kullanıldığı bir gegilli aşkın şu yakmasında da görülmektedir:

Sarısuya gigil kurmuş otağı,
Harmandalı güzellerin yatağı,
Balla yugrulmuş ballar peteği,
Telli turnam harmandalı döndümü? [1]

[1] “Yakma” denilen nazım altı, beş takti’li ve on birli nazım şeklidir. Bunun diğer on birli ve muhtelif Türk nazım şekillerinden farkı Gazel gibi aşıkane mevzulara tahsis edilmiş olması ve gazel makamında okunmasıdır. Fakat bu, Acem tarzındaki gazeller kibi mahdut mısra’lı görünmüyor. Milî Türk edebiyatı ile işigal edenler için Arap ve Acem gazel tarzının menşe’lerine doğru bu mevzu çok kıymetli olacaktır.

Bana Tahtacıların genç milli şairi “Ali Kâmal” in verdiği izahata göre esasen yakım, yakma, şiir beyit, yakımcı da şair demektir. Bunu delikanlılar veya gençler sevgililerine karşı tanzim ederler:

Sabah tan yıldızı doğmuş yucadan,
Oyan kömür gözlüm, sabah oluyor.
Uykusuzmu kaldın dünkü geeden,
Uyan hey sevgilim sabah oluyor.

Yakım yakıyor, beyit düzüyor demektir. Ayini cem esnasındaki nefes bu “nazım” makamında okuduğu için ona da “yakma” derler.

Yeldirme hayırlısı [ayini cemdeki rakısların ağırlamadan sonra oynanan sema’ kısmına ünvan olan yeldirmenin kendine mahsus nefesi ve makamı vardır. Bu nefesten sonra okunan gülbanke Tahtacıları yeldirme hayırlısı derler.] Bitip kadın doluyu dağıtırken gazel makamile bir nefesten bir barça veya tamamı okunur. Nefesin diğer parçaları bazan aşık atışması tarzında sıra ile bir kaç kişi tarafından okunurki bu, gazel okunur gibi okunan makama “yakma” derler. Deyiş gibi [tahtacılar aî vesaik kolleksiyonun 11 inci mektup S. 5 ve 6 hususidir.]

Yukarıdaki gigil aşıkının yakımı dört dört üç okunmasına müsaid ise de bu yakımın diğer kıtaları altı beşli okunmıyor:

Turnamın kanadı datından ayrı,
Zayıftır aşnayı dayanmaz bağı.
Yüzünü döndürmüş Bozoka doğru
Allı turnam harman dalı dödümü.

Bu İzahat gösteriyorki Çiğil tabiri Mahmudu Kâşgarinin eseri- ni yazdığı tarihten evvel olduğu gibi ondan sonra da “Türk- menler,, mukabili olarak umumiliğini muhafaza etmiştir.

Şu halde divanı lûgatte, Oğuzların bunu Ceyhundan Çine kadar olan Türk boylarına teşmil etmeleri hatadır, mealindeki fıkra kelimenin hakiki mevzuu haricinde istimal olunmuş de- mektir. Yoksa Kaşgari için vaziyet güçleşiyor.

Esasen Kâşgarlı Mahmut de Çikil ünvanının, Taraz taraf- larındaki Oruğun adı olduğunu ve sonra buradan oldukça

Maamafih] Tahtacılarından not ettiğim yakmalar arasında dört dört üç okunan şekilleri de vardır.

Hatırımda kaldığına göre dokuz kıtadan ibaret olan gegil yakması balâda Müfti efendinin bir çoğunu ezberinden söylediği ve bir kısmını defterinden okuduğu deyiş ve koşmalarındandır. Orada buna koşma deniliyor.

Sonra, Eskişehirin “Arabören,, köy muallimi noyman Nuri efendi nezdinde bu yakmaların nevilerini buldum. Şukadrki bu muallim, kendisi divanı lûgatı türku terceme ve tevsî ederek, zaten kendisi Kazan, Kırım ve Dobriçe lehçelerini iyi bildiği ve bir çok seneler Anadolu da köyler- de muallimlik etmek suretile topladığı kelimelerden büyük bir lûgat kitabı vücuda getirdiği için bu gibi mevadî eserinde yazmak üzere ha- zırca toplamak istiyenlere vermek hususunda kısıkanç bnlunuyordu. Onda gördüğüm şekilde bu koşmanın nakaratı bazan “Allı turnam harmandalı döndümü,, yerinde kendi gidüp yurdu kalan nazlı yar şeklindedir:

Develeri bölük bölük bağlanır,
Güzelleri al bal ile ballanır.
Nice koç yiğitler sende eğlenir,
Kendi gidüp yurdu kalan nazlı yar yahut allı turnam ilâh.

Bu gibi milli eser, yalnız edebiyatımızı zenginleştirmek için değil aynı zamanda Anadolu milli tarihini tenvir etmek için de mühimdir. Bura- da bu aşiretlerin bölük bölük develeri olduğunu ve bunların Bozuka doğru kittiklerini anlarıyoruz. Eskişehir mintakasında gigiller, harmandalı Türkmenlerle sıkı bir alâka gösterdikleri halde Balta raflarında har- mandalılar bayatlarla aynı suretle bağılıdırlar. Bu rabitaların Anadolu tarihinin meçhul kalan cihetlerini tenvir edecek mahiyetleri vardır.

uzak yerlere, Kâşgar ve Kayas taraflarına kadar olanlara teşmil edilmiş olduğunu itiraf ediyor. Şu halde Oğuzların bu tabiri aynı suretle kullanmalarını hata addetmesi manasız olur. Koca bir il tarafından muayyen bir manada kullanılan bir kelimenin istimal şekli hatadır denilemez. Lûgatçiler şe'niyette yer tutmuş bir vakayi tesbit etmekle mükelleftirler, onun ilerisine geçemezler.

Kaşgarinin böyle bir vartaya düşmesi, devirleri nazarı dikkate almamaktan ve Çiğil tabirinin müayyen bir Oruğa ad olması ile şarka ve cenuba doğru olan Oruğlara teşmil edilmesi ve sonra Oguzlar tarafından kelimenin Çine kadar diğer Türk Oruğlarını ihata edecek bir hale konulması hakkındaki zaman zaman kelimelerin manalarında vukua gelen istihalelere kıymet vermemekten ileri gelmektedir.

Yukarıda gösterdiğimiz vechile Çiğil kelimesinin son manası "Türkmen,, tabirinin doğduğu ve Çikil mukabili bir çok boylara ad olduğu devre tekabül edeer.

Keza, Türkmen tabirinin yalnız Oğuz boylarına verilen bir isim olduğunu kabuletmek şe'niyete mutabık bir hüküm değildir. Bu güne kadar türkiyatçılar, bir takım Türk boylarının Oguzlardan olmadıkları halde Türkmen diye anılmalarını hatalı addediyorlar. Ve bilhassa Mahmudu Kâşgarinin karlukları ve diğer Oğuz olmayan bir iki Oruğu Türkmen diye göstermesini onun vukuf ve ihatasile kabili telif görmiyorlardı.

Türkmen tabirini Oğuz kelimesinin ifade ettiği medlüle müsavi addetmek, yeni bir kelimenin doğması için onun tekabül ettiği ihtiyacı hiçe saymaktır.

Niçin Oğuzlara, "Oğuz,, denildiği halde sonradan "Oğuz,, ünvanı kalmakla beraber "Türkmen,, denilsin? herhalde bir lüzum var demektir. Bu lüzumu şe'niyetteki istimal tarzı ve eski menbalardaki kayıtlar gösteriyor.

Görüyoruzki Kara Hanı ailesine, karluklara ve kalaçlara Muhtelif vesilelerle Türkmen denilmektedir. Şuhalde niçin şe'niyeti tecavüz ederek akli tevcihlere sapalımda sonra çıkmaz

yoldan kendimizi kurtarmak için hakikî vak'alara yanlıştır diyelim.

Tamamen Çikil tabiride böyledir. Onun bu şekilde istimalide herhalde böyle bir ihtiyaca tekabül etmiş ve müahhar devirde Oğuzların ifade ettikleri şekilde geniş manada kullanılmağa başlanmıştır.

Peröfesör Bartolt, Çikil kelimesinin muhtelif devirlerde kullanıldığı manaları nazarı dikkate almadığı için Mehmudu Kâşgarının yukarda aynen naklettiğimiz fıkralarından bir takım ahkâm çıkarıyor ve diyor ki:

“Mahmudu Kâşgarının beyanınca Oguzlar Amuderyadan Çine kadar imtidat eden sahadaki bütün Türklere Çiğil diyordılar. Böyle bir vakın Çiğil Türklerinin Orta Asyada mühim siyasi mevkii haiz olduklarını ve Kara Haniler sülâlesinde bu kavim (?) içinden neş'et etmiş olduğunu göstermesi icap ederdi. Lâkin Mahmudu Kâşgaride bu farziyeyide ispat edecek bir delil yoktur.

Çikil kelimesinin oğuzlar indindeki büyük ehmiyetini Mahmudu kâşğari bugünkü evliya ata yanındaki çigil kavminin bir şubesiyle meskun olan çigil şehrinin oğozlere hem hudut olması ve şarkı türk şehirlerinin en garbi noktadakilerinden biri olan bu şehirle oğozlerin pek erken muarefe peyda etmiş oldukları keyfiyeti ile izah atmektedir. [Konfranslar s. 67].

Evvelâ, kâşgarlı Mahmut, oğozların çikil şehriyle pek erken müaeife peyda etmiş olduklarını söylemiyor. Ebu dülefin seyahatnamesi de gösteriyorki seyahat zamanında oğozlar eski yürtlerinde idi. Taraz, Cent, ve Buhara arasına oğozlar, onuncu asrın ortalarında gelmişlerdir. Gerçi ondan bir hayli zaman evvel oğoz oymaklarından bazıları garbe doğru geçmişlerdi. Fakat çikil sınırında oturanlar kütle halinde sonradan gelenlerdi ki bu zaman kara hanlı sülâlesi hükümet kurmuş bulunuyordu. Çigil tabirinin oğuzlerin kullandıkları manada umumileşmesi ise bu tarihten muahhardır. Bundan dolayıda orta

Asyada çigillerin ne mühim siyasî mevkileri olması, neda kara hanlıların bunlardan çıkmış olması mevzuu bahis olamaz.

Sonra, Mahmudu kâşgarı bunu bir farziye olarak vaz etmiyor. Bilâkis oğuzların bu telekkisi hatadır, diyor. Fakat bil-farz Mahmut, oğuzların telekkisi vechile şarktaki türklere çigil denildiğini kabul etse bundan, niçin karahanlıların çigil olması lâzım gelsin?

Keza, oğuzların çigillerle daima düşman olmaları ve bundan dolayı çigil kıyafetinde olanlara çigil demeleri oğuzlar indinde çigillerin ehemmiyetini değil ehmiyetsizliğini gösterir.

Çigil şehrindekilerle oğuzların tanışması ve onlarla daima harp etmeleri, çigillere karşı oğuzların hislerini ve şarkı Türkistanda çigillere benzeyenlere niçin bu ünvanın teşmil edildiğini izah edebilir, oğuzların çigillere ehemmiyet verdiklerini değil.

Eğer bartolt, oğuzların, çigil ve Taraz şehirleri civarına hangi tarihte gelerek muhasemata başladıklarını ve çigil kelimesini, nasıl bir saikle boyle umumileştirdiklerini nazari dikkate alsa idi, bu mütaleaların hiç birine mahal kalmayacak ve çigil tabirinin oğuzlar nazarında ifade ettiği mefhum tamamiyle kavranılacaktı.

Çigil şehri, öyle anlaşıliyor ki çok kadim bir şehirdir. Bunun Zülkarneyn zamanında yapılmış olduğuna dair Mahmudu kâşgarı de gördüğümüz anana, bu eskiliğin ifadesidir. Teessüs ettiği zamanı malum olmayan şehirler hakkında olduğu gibi bu anana aynı zamanda bize bu şehirdeki çigillerinde buralarda argolar ve kencaklar gibi yerli ve kadim türklere olduğunu göstermektedir.

Çegiller, argoların şarkinde ve gencakların şimalinde şarkı Türkistanın garbi Türkistandan ayrıldığı mıntakadadırlar. Buralara bilâhara dokuz guzlara isyan ederek onların tabiiyetinden çıkmış olan karloklar gelmiş ve uzun müddet buralarda kaldıkları için kadim islâmi menbalarda çegiller ve tuhsiler, dokuz oymaktan birleşmiş olan karlukların üç oymağı diye

gösterilmiştir ki bundan çiğillerin bir aralık karluk camiasına dahil olduğunu anlıyoruz.

Fakat bilâhara karloklar, Türkmen nami altında oğuzlarla ve diğer bir kaç oroğla bir camia vucuda getiriyorlar. Bu sıralarda karlukların bir kısmı ad edilen çiğiller, oğuzlerle olan muhasamelerinden dolayı Türkmenler haricinde kalıyorlar ve bu tabir Türkmen olmayan Türk manasında kullanılıyor. Mahmud kâşgarı zamanına kadar mevcudiyetini anladığımız bu muhasamat bilâhara unutuluyor ve çiğiller daha muahhar devirde Türkmenlerin başlıca oruğlarından biri ad ediliyor. Bugün anadoluda hem bir Türkmen oruğu hemde Türkmen mukabili olarak çiğil kelimesinin kullanılmasının sebebi budur.

Oymaklar. bazı zamanlar bir araya gelerek bir camia vucude getirirler. bazan bu, bir camia cüzlerinin diğer bir camiaya iltihaki şeklinde vukua gelir. Bazanda bir oymak bir takım cüzülere ayrılır ve her cüzütamın yeni bir isim almasına mukabil eski isim unutulur.

Karluk, Türkmen, çiğillerde gördüğümüz bu tahavvül keyfiyetinin müteaddit misallerini tahtacı oruğ ve oymaklarında vukua gelen isim değiştirme ve iltihak hadiselerinden bahsederken ilâhiyat fakültesi mecmuasında neşr etmiştim.

Bu istihaleler ve isim değiştirme keyfiyeti türk oymak, il veya bu donlarının birbirine karşı mevki ve nisbetini anlamamızı ciddi surette güçleştirmektedir.

Bundan dolayı oymakların ve oruğların tahavvüllerini ve isim değiştirme vakialarının sebeblerini araştırmak lüzumunu duymayanlar hatalı yollara düşüyorlar. Bunun başlıca misali yukarıda kayd etmiş olduğumuz oğuzlara Türkmen ünvanı verilmesini basit bir tesadüf eseri gibi mütalea etmekde olan umumî temayüldür.

Bazı avrupa müstesriklerinin Türkmenleri, Türklere ayrı bir millet telekki etmeleri, yürükleri ise başlıca bir oymak veya oroğ şeklinde mütaleaya kalkışmaları bu hatalı yolun acıklı neticelerindendir.

Keza Türklerin tarihini milâdın yedinci ve hatta sekizinci asırdan itibaren başlamış görmek bu dalâletin eseridir.

Rumeliye geçiş devrinden itibaren bir kısım oymakların yörük ünvanını aldıkları, keza şarkı Türkistandan garbı Türkistana göç devrinden itibaren oğuzlarla beraber diğer bir takım oroğların Türkmen ünvanını aldıkları gibi tarihin her hangi bir bölüm noktasında bir çok oymak, oroğ ve illerin Türk ünvanını almış olması ve ondan evvel bu camianın diğer isimlerle anılmış olması muhtemeldir.

Bununla beraber bu bölüm noktasını yedinci veya sekizinci asırda durdurmak emeli,ilmî bir hareket değil, Türkün tarihini darlaştırmak gayretinin eseridir.

Orhon abidelerinde, ey ulu Türk beyleri, ey Türk oğuzlar diye haykıran nidalar bu tabirin çok daha eski zamandanberi kullanılmakta olduğunu göstermekte ve bunlardan evvel gerek Rus vakayinamelerinde ve gerek uygur kitaplarında aynı tabirin kullanılması bu hakikatı vüzuhle ifade etmektedir.

Bu tahavvüllerin misalleri, Türkmenlerin Anadolu'ya yerleşmesi zamanında ve sonra selçukların inkırazında teşekkül eden beyliklerin mücadelelerinde ve nihayet Safevî ve Osmanlı, şii ve sunnî kavgalarında mütemadiyen tekerrür etmişti.

Bugün Anadolu'da Akkoyunlular, Karakoyunlular, Karamanlılar Türkmen diye anılır.

Mahmudu Kâşgaride ve diğer menbalarda Türkmenlerden gösterilen Afşar, Çepni oroğları ise birçok yerlerde Yörük addedilir.

Cengiz istilâsı üzerine Anadolu'ya Harezmler namı altında gelen Türkmenlerin bakayasıda, meselâ Afyon civarındakiler, yörük diye anılmaktadırlar. Aynı mahaldeki kaçarlar yörüktürler. Halbuki diğer bazı yerlerde bunlara Türkmen denildiği görülüyor.

Rumeliye geçen Türkmenler kâmilten Yörük namını almışlardır. Eskişehir, Afyon, Konya hattının cenubundaki mıntakada da aynı hal vakidir. Burada Türkmen kelimesinin nadiren kul-

lanıldığını görürsünüz. Netekim bu hattın üst tarafındaki yurtlarda Yörük kelimesi malûm değildir.

Yalnız bu hat üzerindeki Oymaklarda Yörük, Türkmen farkı görülüyor ki bu, Yörük namını alanların aşağı mıntakada dolaşıp buralara gelmiş, Türkmen adını alanların da yukarılarda dolaşıp burala inmiş olmalarından ileri gelmektedir. Bu sebeple Yörük unvanının Türkmen mukabili kullanılmasını, Gigil unvanının Türkmen mukabili kullanmasına benzetilemez. Şu kadar ki Anadolu'da Gigil adının Türkmen mukabili anlaşılması eski devirlerin bakıyesi halinde pek az yerlerde ve yukarıda misallerini gösterdiğimiz taraflarda tesadüf olunan bir vakıa olduğu halde bugün Gigiller ekseriyetle Harmandalı, Bayat kargın, Afşar, Tahtacı gibi halis Türkmenlerden sayılmaktadırlar.

Karaman, unvanının bir kısım Türkmenlere ne surette verildiği tarihen tamamilen malûmdur. Bunun diğer misalleri de var. Bir Başbug adı çok zaman bir takım Oymaklar camiasına unvan oluyor, Sonra bu unvanı taşıyan Oymaklar arasında mahsur kalmış diğer Türklerde aynı camiava dahil oluyor. Anadolu'da selçuklardan evvel gelmiş bulunan bir kısım Türkler ki bunlar Rum Ortodoks mezhebine salık oldukları için kendilerine Karaman Rumları unvanını vermişlerdi-bu sebepten dolayı Karaman unvanını almışlardır.

Halbuki bunlar Anadolu'ya selçuklarla beraber ve onlardan sonra gelen Türkmenlerden evvel buralarda yerleşmiş ve müslümanlığı kabul etmedikleri için Rum unvanını almışlardı.

Anadolu'da Türk diye anılan köylüler, kâmilan bu neviden ve selçuk oğuzlarından ve diğer Türkmenlerden evvel gelmiş ve yerleşmiş olanlardır. Bundan dolayı Anadolu'da halk, köylüleri üç zümreye ayırırlar. Meselâ bu köy Türktür, bu köy Türkmendir, bu köy Yörüktür derler. Bu tabirlerin manalarını kendilerine sorunuz ve bu sūalı her tarafta tekrar ediniz, ay-nen şu cevabı alırsınız. Türkler eskiden burada bulunmuş ve

Türkmenler geldikten sonra müslüman olmuş olanlardır. Türkmenlerde, Yörüklerde Türktür. Fakat onlar Anadolu'ya sonradan gelmişlerdir.

Bu anana ve münteşir bir surette mevcut olan bu halk rivayetleri bize selçuklardan evvel birçok Türklerin, Anadolu'ya gelmiş ve yerleşmiş olduklarını gösterir ki bunlardan müslümanlığı kabul etmeyenler bilâhare Rum unvanını almışlardır.

Anadoluda selçuklardan evvel azim Türk kütlelerinin bulunduğunu Anadolu köylülerinde mevcut müteaddit anane ve rivayetler tamamen göstermektedir ki bunun en canlı bir misali bu Türklere türk, Türkmen ve Yörük unvanının verilmesidir. Halbuki bu Türklerin telebbüs ve lehçe itibarile de Türkmenlerden ve Yörüklerden farkları vardır. Aynı zamanda bunların umumî evzandan çok eski zamandanberi burada yerleşmiş ve Türkmenlerden çok evvel burada bulunmuş oldukları anlaşılır.

Aynı hal Rumelide de görülmektedir. Rumeliye geçiş hadisesinden evvel burada bulunan Türklerin Yörükler tarafından Müslüman edilmiş olduklarına dair anana her yerde mevcuttur. Yalnız bu kadim yerli Türklere bazı yerde Gacal, bazı yerde Çıtak, bazı yerde Aryan ve diğer bazı yerde Pomak veya Bulgar ünvanı verilir. Bunlar içinde Slav lehçesile karışmış Bulgarca'yı asla bilmeyen ve tamamen Oğuz lehçesini konuşan Türkler, mensup olduğu kilise meselesinden dolayı kendileri Türklerden ayrı addederler. Gumaibalâ'nın şimalinde birçok köyler kat'iyen Bulgarca bilmezler fakat hacce Aynaroza giderler ve ibadetlerini Türkçe yaparlar.

Rumeli'de yerli Türk manasına kullanılan Çıtak kelimesi, Orta Asya'da yerli Türk manasına kullanılan Çatak kelimesinin aynıdır. Bu kelimenin Anadolu'da kullanılmadığına bakılırsa Çatak tabirinin Rumeli'ye geçen Yörükler tarafından değil, Orta Asya'dan doğrudan Tuna üzerinden gelen Türk boyları tarafından getirildiğinde şüphe bırakmaz.

Lâkin bu vakıalarda Türk kelimesinin Türkmen mukabilinde kullanılması, Gigil kelimesinin Türkmen mukabilinde kullanılmasına benzemez. Bütün Gigiller Türkmen değildir. Ancak son zamanlarda Gigil oroğu yukarıda izah ettiğimiz veçhile Türkmen addedilmişti.

Yusuf Ziya
